

La mort de Baltasar Porcel el passat 1 de juliol deixa la literatura catalana sense un dels referents més importants. Però la professió també perd un periodista que feia anys que conreava tots els gèneres. Havia col·laborat a *Serra d'Or*, *Destino*, *ABC* o *Última hora* i sobretot a *La Vanguardia*, on escrivia una columna diària des de 1982. Porcel deixa un extens llegat fruit de la seva àmplia cultura.

* Lluís Foix, llicenciat en Periodisme i Dret, ha estat director de *La Vanguardia*, a més de director adjunt i subdirector. Ha treballat com corresponal a Washington i Londres i ha cobert nombrosos conflictes. És columnista i tertulià.

Una ploma mediterrània i provocadora

Lluís Foix *

Fotos: Pedro Madueño

Baltasar Porcel era un escriptor de vasta cultura, curiós, càustic, apassionat i arrauxat. Tenia la suavitat de les aigües tranquil·les de la Mediterrània, però també la fúria del vell mar quan bufen els vents que provoquen temporals devastadors. La seva rebel·lió l'acompanyà fins als darrers dies.

Com a periodista havia conreat tots els gèneres de la professió en molts mitjans. La seva trajectòria ha estat molt vinculada a *La Vanguardia*, on ha publicat des de cròniques fins a reportatges dels seus viatges pel món. Porcel era un mediterrani en el sentit més estricte de la paraula. El seu món d'Andratx l'acabà projectant a la visió literària i periodística que tenia tres potes amb les quals caminà tota la seva vida: els clàssics grecs, la religió d'Israel i el dret romà. El llibre que va escriure sobre la Mediterrània és, possiblement, l'obra en què li surten amb més claredat les arrels culturals i de civilització. Parla de la història del Mar Nostre però, sobretot, parla d'ell, de les seves percepcions de la realitat, de la història i de la filosofia. L'obra periodística té el to d'una persona que posseeix una àmplia cultura històrica. Aquesta faceta és molt important. Un periodista que no domina la història va pel món a palpentes, sense referències sòlides, perdut en l'actualitat fugissera. Vaig conèixer Baltasar Porcel a Londres, estant-hi de corresponal de *La*

Vanguardia, l'any 1974. Vàrem dinar en un pub de Fleet Street, el famós carrer on en aquells temps es concentrava tanta activitat de la premsa anglesa abans de fugir massivament cap a les noves instal·lacions Tàmesi avall. Amb tot, el que recordo millor és quan a la tardor de 1982, tot just després de la victòria aclaparadora dels socialistes a les eleccions generals, pactàrem, en un dels despatxos clàssics i senyoriels, que escriuria una columna diària al periòdic de la família Godó.

Hi havia llavors encara les clàssiques màquines d'escriure, les platines, el plom, els teletips que teclejaven sorollosament, el rotogravat –el famós *hueco*– de fotografies estàtiques i rituals, els mateixos bidells que, fins que la seu del diari es traslladà a la Diagonal, transportaven els papers d'un lloc a l'altre amb la parsimònia d'un protocol de l'època en què el diari es posà per uns mesos al servei del partit liberal de Sagasta.

Va ser aleshores quan vaig establir un veritable contacte personal amb Porcel, que ja feia molts anys que escrivia a *La Vanguardia*, encara que no havíem parlat mai, excepte a l'esporàdica trobada londinenca. Entre el Porcel de l'estiu de 1967, quan el seu nom va aparèixer per primer cop a les planes del diari amb un article titulat *El carácter mallorquín*, i el d'aquella tardor de 1982 hi ha moltes

L'obra periodística de Baltasar Porcel, mort el passat 1 de juliol, era fruit dels seus importants coneixements històrics.

diferències d'estil literari, de pensament, d'experiència periodística.

Si bé ja tenia definida la trajectòria com a excel·lent escriptor que ha produït una obra novel·lística àmplia i original, acompanyada d'una tasca periodística que ha exercit des de sempre, des que a la seva Mallorca dels anys cinquanta començava, molt jove, a freqüentar les redaccions dels diaris locals.

La tasca de Porcel ha estat llarga i fecunda. Durant quinze anys, per exemple, va publicar una secció setmanal fixa titulada "Los trabajos y los días", en la qual va seguir fonamentalment dues direccions. Una, la de l'article costumista, o de fabulació basada en la seva Mallorca natal i rural, de la qual és una bona mostra el cúmul de treballs

continguts en el seu llibre *Les Illes encantades*, molts dels quals foren publicats prèviament al diari. Aquest món imaginari de les illes serveix a Porcel, una vegada i una altra, com a punt de

Com a periodista, Porcel havia conreat tots els gèneres de la professió en molts mitjans

referència i en tractar-lo en la prosa adquireix potser una riquesa més matisada i impressionista.

L'altra direcció era la del típic article d'opinió, curt, incisiu, sempre disparant contra algú o contra alguna cosa. A vegades contra el que ell mateix havia defensat. Aquests milers de columnes

publicats a *La Vanguardia* sovint estaven envoltades per la polèmica. Porcel hi tractava temes culturals, sociològics costumistes, qüestions que preocupaven a la gent, als amics i als enemics, que també en tenia com qualsevol periodista o escriptor que tingui una certa rellevància. La històrica discrepància pública amb Juan Marsé, per exemple, va durar gairebé fins als darrers dies de la seva existència.

Se les enginyava per convertir implícitament la majoria de temes en una crítica o un debat de política catalana o espanyola. Porcel era un mallorquí catalanista que no rebutjava Espanya encara que sovint feia una caricatura de l'actitud de molts personatges polítics i

literaris. A Porcel li interessava més la Mediterrània, Europa, el món. Tenia excel·lents relacions amb escriptors i pensadors francesos, britànics i alemanys. Sovintejava els contactes amb intel·lectuals, polítics i persones que contribuïren a donar una dimensió internacional a la seva producció literària i que haurien pogut fer possible el primer Premi Nobel a un escriptor en llengua catalana. No és habitual que el Nobel de Literatura sigui atorgat a un escriptor que no escriu en la llengua prioritària d'un estat. La primera i última vegada que això passà fou l'any 1904 quan Frederic Mistral, escriptor en llengua occitana, fou guardonat amb el Nobel de Literatura juntament amb el dramaturg espanyol José Echegaray. En els seus primers temps de col·laborador del diari, Porcel escrivia també molt sovint a les revistes *Serra D'Or* i *Destino*, on va publicar la majoria de les seves cèlebres entrevistes. Quan Jordi Pujol, al final del franquisme, es feu càrrec de la propietat de la revista fundada a Burgos per uns quants catalans del règim i que després evolucionà cap a una crítica contra el sistema de la mà de Josep Vergés, Porcel tenia una gran decepció i també un fracàs. La revista s'havia posat en mans d'una opció política encapçalada per aquell Pujol que esdevindria president de la Generalitat durant vint-i-tres anys. També va escriure abastament a la premsa madrilenya, a l'*ABC* i al diari *Madrid*, així com a *Mallorca* i a *Última Hora*. Però, amb els anys, *La Vanguardia* es va convertir pràcticament en la seva única casa periodística, fruit d'un treball i una relació fluida per a totes dues parts.

Es pot dir que la columna de Porcel, que va sortir sense interrupció des del 30 de novembre de 1982 fins una setmana abans del seu traspàs, obria una nova etapa en la seva ja extensa biografia literària i periodística. Els comentaris curts i cenyits a temes

concrets que dia darrere dia han sortit de la seva mà a les pàgines d'opinió no guardaven una relació amb el que entenem per comentari polític, aferrat normalment a les xafarderies i a les superficialitats dels clàssics cronistes madrilenys i catalans.

El seu rerefons històric i cultural brollava d'una manera espontània en les cròniques i columnes

Les columnes de Porcel tenen el to d'una persona que posseeix una àmplia cultura històrica. Aquesta faceta és molt decisiva. He tingut moltes xerrades amb ell al llarg dels anys i puc dir que quasi sempre hem acabat col·locant els esdeveniments diaris en un marc ampli en el qual les peces han anat situant-se en adequació amb el temps. Porcel coneixia molt bé la història de Catalunya i d'Espanya, sobretot a partir del segle XVI, com a bon mediterrani, es movia en l'àmbit de la cultura antiga sense fer cap esforç.

Va trepitjar força vegades les terres d'Homer, Heràclit, Parmènides, la Roma de l'imperi, el cristianisme com a cicle de civilització que començà a Palestina i s'estengué per l'Àsia menor. Aquest re-

Ens trobem davant d'un escriptor i un periodista que no té obeeix de partits ni de grups socials i econòmics

fons històric i cultural brollava d'una manera espontània en les cròniques i columnes, que han creat un estil inconfusible i propi. Quan Porcel es desviava de la seva mediterrània, viatjava a la Xina o a l'Àfrica, sempre situava els escrits en un marc històric, imprescindible per fer-los comprensibles.

És difícil emmarcar ideològicament Porcel, malgrat que en els darrers anys

la col·laboració amb Jordi Pujol, que li encomanà l'Institut de la Mediterrània, el situaven molt proper als plantejaments convergents. Abans comentava que quan va començar a escriure la seva columna a *La Vanguardia* eren els temps del socialisme triomfant, després

de les eleccions d'octubre de 1982. Bona part de la premsa del país, i molt més exageradament la madrilenya, vivien a cavall del que es coneixia per *rodillo* socialista i d'alguna manera donaven

suport al canvi històric en el qual l'esquerra guanyava aclaparadorament el poder a les urnes. La transició s'estava consolidant i tot eren benediccions pel primer govern de Felipe González.

Des de la seva columna, Porcel va començar a aplicar racionalitat a la vida política espanyola i catalana assenyalant aquells punts dels nous governants que no responien ni a les promeses ni a la coherència amb els fets. Quan no era políticament correcte criticar els socialistes, ell ho feia d'una manera desenfadada, lliure, sense prejudicis i sense por al que dirien d'ell.

Amb Baltasar Porcel ens trobem davant un escriptor i un periodista que no obeeix partits ni grups socials i econòmics. Les seves opinions confonien els lectors en el sentit que no li feia cap mena de recança aprovar un dia decisions de polítics que potser el dia abans havia criticat durament. Porcel ha estat un dels escriptors d'aquest país que provinent de l'esquerra un pèl àcrata va anar evolucionant cap a posicions burgeses criticant sistemàticament el comunisme en totes les seves formes, sense considerar-lo mai millor, ni en teoria, que qualsevol pinchetisme. Aquesta actitud li provocà ferotges crítiques dels seus antics coreligionaris que no li perdonaren mai l'evolució.

Porcel era un home que tocava de peus a terra, que portava constantment les

antenes posades, que preguntava, que investigava, que estava molt a l'aguait del que passava a la societat on vivia. No solament en l'estil planer i entenedor, sinó també en la de reflectir el sentit general de l'opinió, l'estat de satisfacció o insatisfacció de la gent, el pols de la societat. I recollint tots aquests senyals, que trobava al seu voltant, utilitzava, tal com ho feia Pla, la paradoxa barrejada amb la ironia i molt sovint amb dosis importants de cruesa. Josep Pla era un escriptor més gran però rebé, com Porcel, les crítiques dels qui no admetien que es podia fer literatura i periodisme des de posicions obertes que reflectien el sentir i el pensar del gruix de la seva audiència i de bona part de la societat.

Puc dir, d'altra banda, que després d'haver escrit alguns milers de co-

estat tan sols un periodisme de crítica o de comentari sobre els fets de cada dia, sinó una constant reflexió de pensament en forma d'assaig curt i entenedor. En parlar de política l'encertava o s'equivocava. De fet, mai va ser un entusiasta dels governs tripartits que ha tingut Catalunya des de l'any 2003.

Al meu entendre, les columnes més aconseguides eren aquelles en què buidava tota la capacitat de prosa literària i que, normalment, no feien referència a fets puntuals del moment. Un dels aspectes més enriquidors de la seva obra és la visió del món a partir de les coses més concretes i de les experiències viscudes molt arran de terra. Això li sortia magistralment quan parlava, per exemple, d'una curta estada a París, Sant Petersburg o Jerusalem. Són notes que conformaven

una visió del món, tal com podia passar, des de l'angle culturalista, amb un Eugeni d'Ors, si ens fixem en un tarannà vital.

Algun dia haurien de veure la llum les moltes hores gravades de converses amb el rei Joan Carles. Haurien de servir per a la biografia que Porcel tenia preparada sobre el cap de l'Estat amb qui havia mantingut moltes converses. Aquest projecte s'espallà quan José Luis de Vilallonga, un escriptor audaç i un pèl frívol, publicà un perfil autoritzat pel rei borbó. Les relacions entre la Corona i Porcel es refredaren, malgrat que no es trencaren del tot, perquè Porcel considerava el paper arbitral de la monarquia en un estat tan històricament convuls com Espanya. Al final del llarg trajecte periodístic i literari, Porcel es va anar desenganxant de polítics, financers i gent amb poder. Li interessava més la literatura, els viatges, els pensadors que freqüentaven la seva casa d'Andratx.

La seva malaltia, declarada sobtadament a l'agost de 2006, el va traumatit-

Porcel en un retrat de Pedro Madueño.

La biografia del rei Joan Carles que tenia preparada s'espallà quan Vilallonga publicà el perfil autoritzat pel monarca

lumnes, Porcel mai no havia tingut problemes amb els anys en què jo vaig tenir responsabilitats editorials al diari. Tenia un culte per la llibertat, una creença ferma en l'ordenament jurídic, en l'economia de mercat, en la nacionalitat catalana o en la Constitució i l'Estatut que conformen la xarxa en la qual es mou la vida institucional i política de Catalunya i d'Espanya. I si en alguns d'aquests punts Baltasar Porcel podia tenir en la intimitat les lògiques reserves que circumstancialment tothom pot patir, mai la seva columna no les havia reflectides. Hi havia en Porcel una fortíssima voluntat de concòrdia, ordre i equilibri col·lectius.

Amb aquestes referències de fons, Porcel utilitzava el seu bisturí per esbrinar la realitat social i política del país. Sense complexos i sense sentiments apriorístics. El resultat moltes vegades no ha

zar. Pensava que no se'n sortiria quan la vigília d'entrar al quiròfan del Clínic de Barcelona em deia que li quedaven moltes coses per fer, que afrontaria la nova situació amb valentia i audàcia, que sabia que el seu mal el podia destruir. L'operació va ser un èxit. Porcel sabia que es podia reproduir però va seguir treballant, escrivint, no va deixar la columna diària i va publicar l'última novel·la, que era una provocació que desafiava el destí. Tres anys després va arribar la seva hora sense poder superar l'últim ensurt.

Se l'emportaren a Andratx, a casa seva, a la seva Mallorca. En dir Catalunya o Mallorca és dir casa seva, casa nostra. Porcel ha sabut compaginar, en les idees i en la pràctica, la vitalitat d'un mediterrani rebel i creatiu, aspre i suau, treballador i fecund.